

<https://doi.org/10.53656/his2025-2-2-isp>*View over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

ИСПАНСКИ ДИПЛОМАТИ ЗА ИСТОРИЯТА НА БАЛКАНИТЕ И ЗА БЪЛГАРИТЕ XVIII – XIX ВЕК

**Проф. д-р Красимира Табакова,
проф. д-р Надя Манолова-Николова**
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Abstract. The article briefly examines the biographies and activities of the most prominent Spanish diplomats in Istanbul from the end of the 18th century and in the 19th century. The correspondence sent from the capital of the Ottoman Empire to the Spanish Secretary of State in Madrid is used, as well as other documents of the Spanish legation. The diplomats' documentation established a number of important events in the history of the Balkans and the Bulgarians over the two centuries, as well as their attitude towards the Eastern Question, which was important for Europe.

Keywords: Spain; Ottoman Empire; Balkans; Bulgarians; diplomacy; XVIII – XIX век

През 70-те и 80-те години на XX век в Централния държавен архив – София, се създава колекция от копия на испански дипломатически и други документи. Испанската колекция възниква в резултат на работата на известни български историци, като акад. Васил Гюзелев, проф. Бистра Цветкова, проф. Николай Генчев, проф. Драгомир Драганов, испаниста преводач Венцеслав Николов и др., във връзка с разширяването на изворовата база за българската историческа наука и отбелязването на 1300 години от създаването на българската държава. Документите от колекцията обаче дълги години не влизат в научна употреба.

В началото на новия XXI век с проф. Красимира Табакова изготвихме няколко проекта, реализирани с подкрепата на Научноизследователския сектор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Целите на тези проекти бяха да се преведат и анализират испанските дипломатически и други документи, както и да бъде увеличено тяхното количество чрез работа на място – в Националния исторически архив в Мадрид (Tabakova 2016, p. 80)¹. В НИА – Мадрид работихме през 2010, 2014, 2018 и 2023 г.

Като резултат, имаме копия на документи както от края на XVIII, XIX, така и от XX век. Въз основа на натрупания опит и впечатления от документацията, главно тази от посолството на Кралство Испания в Цариград, отбелязан винаги като Константинопол, се очертаха няколко интересни личности на дипломати, чиито сведения разкриват много и разнообразни сведения за миналото на Османската империя, в частност за Балканите и българите. В изложението си използваме както документи от Националния исторически архив в Мадрид, така също и единственото засега изследване по темата от съвременния испански дипломат Пабло Мартин Асуеро (Asuero 2016).

Първият испански посланик в Османската империя е Хуан Вентура де Булини. Вероятно идва в Истанбул към края на 70-те години на XVIII в. Неговият баща също Хуан (Хеан) де Булини произхожда от Марсилия, с възможен каталонски произход, женен за францужойка от Валенсия. Хуан Вентура де Булини живее в Аликанте със съпругата си доня Елена Мариконе. Чрез писмата на Булини, отправени до първия държавен секретар граф Флоридабланка, стана възможно да се очертаят основните цели на испанската политика в края на века към Изтока и Османската империя. През 1782/3 г. се сключва първият договор между двете държави, т.нар. Капитулации. Всъщност Булини пътува към Константинопол още след 1778 г., от която година е запазено негово интересно наблюдение върху икономиката на различни райони в Испания. Брат му Франсиско де Булини е полковник от испанската армия, с документални свидетелства от работата му в Хавана. Синът на Хуан Булини е негов секретар и от 1791 г. поема кореспонденцията между Мадрид и Истанбул. Може да се допусне, че първият испански дипломат е починал, тъй като според писмата на доня Мариконе от май 1792 г. тя вече е вдовица² (Hernandez 2012, pp. 82 – 86). Имаме обаче споменавания за консул със същото име – Хуан Вентура де Булини, в Ливорно от 1806 – 1808 г., но може би става дума за негов наследник³.

Поредицата от писма на Хуан Булини, редовно изпращани до граф Флоридабланка в Мадрид, доказват създаването на регулярно действаща сухопътна поща през Балканите. Сведенията в писмата се отнасят до обществени събития, най-вече за отношенията между османците и Русия, за френските успехи в търговията в Леванта, характеристика на възможностите за търговия с Русия, пристанищата по Дунава, за о-в Кипър и др. Като цяло, дипломатът се стреми да предоставя конкретна информация за лица и събития, без да дава някаква собствена преценка за тях. Други от писмата се отнасят до религиозните въпроси и организацията на религиозни живот в империята. Основното внимание е към състоянието на католическите общности, към които той проявява не само интерес, но и съчувствие за положението им. През 1786 г. има поредица от писма, с които се иска софийско-пловдивският католически наместник да получи закрилата на Испания, като стане консул или диплома-

тически агент на Хуан Булини. След доста опити, направени със съгласието на испанския крал и папата във Ватикана, в крайна сметка, Високата порта не разрешава издаването на ферман за консул в „това затънтено място (Пловдив), което не е пристанище, където обикновено се назначават консули“⁴⁴. От документите обаче става ясно, че към 1786 г. Пловдив е център на Софийско-Пловдивската католическа епархия и че Петър Фибри (Царски) е наместник и неин ръководител. Може да се допусне, че искането за закрила чрез назначаване на испански консул в Пловдив е във връзка със случаи на насилие над католиците в тази епархия (Manolova-Nikolova 2015, pp. 236 – 238).

Друга важна фигура от дипломатическото представителство на Испания в Истанбул е Антонио Лопес де Кордоба. Роден на 12.12.1799 г. в Приего, провинция Куенка, той получава много добро образование в Кралската академия „Сан Исидро“, владее класическите езици, а изучава и арабски език. Натрупва много богат дипломатически опит, като в Константинопол пребивава още през 1827 г. като секретар-преводач. Доста млад, той участва в подготовката на втория договор за мир и търговия от същата 1827 г. между Испания и Османската империя, позволяващ достъп на испанските кораби в Черно море. Той донася в Мадрид договора и за службата му е награден с кралски орден на Фернандо VII (14 октомври 1784 – 29 септември 1833).

След смъртта на краля на престола през 1833 г. се установява неговата дъщеря, тригодишната Изабел II (10 октомври 1830 – 9 април 1904), която е призната от Великите сили, още от Дания, Швеция и САЩ. Османската империя също я признава – нещо, което в испанската историография се обяснява с либералния дух на управление в този период. Именно от тази 1833 г. Кордоба започва дипломатическата си кариера в османската столица до 1847 г. В работата си той е свидетел на изключително важни събития – гръцкото въстание, ликвидирането на еничарите и създаването на новата армия, и най-вече провъзгласяването на Гюлханския хатишериф от 1839 г., събития, които той констатира с положителната преценка за процеса на обновление в империята. Пребиваването му в Константинопол съвпада с период на възход на Испания под управлението на Изабел II. Големи са неговите заслуги за подписването на третия испано-турски договор от 1840 г., с доста привилегии за неговата страна (Asuero 2016, pp. 9 – 11). През 1846 г. получава ранг на извънреден и пълномощен министър на Испания в Константинопол във връзка с успешна мисия в Сирия.

По отношение на Балканите е важно негово писмо от 18.09.1833 г., с което дава информация за тайния член от договора, подписан на 8 юли с.г., т.нар. договор от Ункяр Искелеси, с който се забранява достъпът на чуждестранни военни кораби в Дарданелите, и последвалите действия на руската дипломатия. Сведение, високо оценено лично от кралицата. Ценни са още неговите данни за княз Стефан Богориди от 1833 – 1834 г., най-вероятно, без да го

познава, но съобщава за неговата роля в тогавашния имперски политически живот. Конкретни известия има за върлуващата чумна епидемия през 30-те години на века, за ситуацията в Сърбия, Гърция и Албания, както в Египет, Сирия и др. (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, pp. 94 – 104). Много голям е неговият принос към безценната колекция в Кралската историческа академия на Испания, състояща се от различни книги, монети, ръкописи и произведения на изкуството. Умира на 15.03.1854 г. от пневмония, само един месец след сключване на брак, и е погребан в гробището „Сан Мигел и Сан Хусто“ в Мадрид, където намират покой известни артисти, музиканти, художници, аристократи и др. (Asuero 2016, p. 12).

Друга важна фигура от испанското дипломатическо представителство е Херардо де Соуса. Информацията за него е сравнително оскъдна. Роден е през 1784 г. и произхожда от семейство с португалски произход, но дълги години е на испанска служба, от началото на XIX в. в Триполи (Asuero 2016, p. 74). Членовете на семейството владеят по няколко езика, а сестра му Ирене – испански, португалски, арабски, италиански и френски. Вероятно Херардо споделя същите познания и като приятел на Антонио Лопес де Кордоба, се представя като преводач в легацията в Константинопол на 13.12.1818 г. След като Кордоба напуска града през 1847 г., Соуса поема длъжността пълномощен министър до 1852 г., когато е награден с орден от кралицата. Връща се в османската столица отново през 1854 г. и остава до към 1861 г. (Asuero 2016, pp. 17 – 18).

Нашите анализи върху неговата кореспонденция очертават Соуса като внимателен, доста предпазлив и наблюдателен дипломат. Поддържа връзки с английското и главно с френското посолство. Писмата му от края на 40-те и началото на 50-те години са ценни с информацията за последиците от европейската революционна вълна през 1848 г. на Балканите, идването на унгарските и полските революционери тук, тяхната съдба в Османската империя. Важни са също данните за въстанията на Балканите през 1850 г. в Босна и България. Негово е съобщението за заловените на място в Белоградчик заедно с въстаниците, „с оръжие в ръка“ трима руски офицери и за тяхното бягство. Проследява пораждането на конфликта между Франция и Високата порта относно Светите места и играе посредническа роля за временното макар потушаване на напрежението между двете страни през 1850 г. (Manolova-Nikolova: 2015, pp. 104 – 108). По-късно дава сведения за въстание в Гърция през есента на 1854 г. и уреждането на отношенията с Високата порта, за мисията на Кабръзъл Мехмед паша през 1860 г. из българските провинции и посещението на княз Александър Куза в Цариград (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, pp. 133 – 139). Умира в Мадрид на 30.01.1871 г. след мисия във Ватикана.

В периода след Кримската война (1853 – 1856) до българското освобождение през 1878 г. и непосредствено след тази година испанската легация се

управлява от още интересни личности. Общо шестнадесет испански представители стоят начело на мисията. Както пишат повечето изследователи за испанско-турските отношения, времето между 1868 – 1874 г. е истинско сътресение за испанския трон: сменят се трима монарси, обявена е Първата република, избухва гражданска война. Всичко това се отразява върху избора на дипломатически представители, включително и за Константинопол. От друга страна, в Османската империя също се наблюдават промени – опитът за либерализация е изоставен и султан Абдул Азис (февруари 1830 – 4 юни 1876) налага твърдо едноличното си управление. След неговата смърт и възкачването на Мурад V (21 септември – 29 август 1904), показал умствена неспособност да управлява, той е заместен от Абдул Хамид II (21 септември 1842 – 10 февруари 1918), укрепил се начело на държавата в продължение на тридесет и четири години (Vilar 2007, pp. 9 – 10).

При работата на проф. Табакова в Националния архив през 2018 г. се откриха личните досиета на част от дипломатическите представители в Константинопол, а именно на: Антонио Рикелме (министър, 1853 – 1854); Херардо де Соуса (министър, 1847 – 1852; 1854 – 1861, най-дълго управлявал легацията); Хосе Антонио Агилар (шарже д'афер 1869 – 1872/3 г.), Аугусто Конте де Лердо и Техада (министър, 1875 – 1878) и Хосе Ромеро и Дусмет. Последният е начело на испанската мисия в София от 1920 г. до 1928 г., като преди това е бил в Мексико и Техеран.

Хосе Ромеро и Дусмет е свидетел на изключително важните събития от междувоенния период в България, силно симпатизира на българската национална кауза след Ньойския мирен договор и въпроса за положението на малцинствата, но се отнася критично към управлението на земеделците и е изявен антикомунист. Сред личните досиета са открити още справки за първия български дипломатически представител в Мадрид – Георги Радев. Той е пълномощен министър в Рим (1922 – 1925), а от 1923 г. съвместява поста пред испанското правителство. По-подробното изучаване дейността на тези дипломати предстои.

Интересна е характеристиката на испанските дипломати като произход, лоялност към короната и реализация. До 1868 г. обикновено те произхождат от средите на богатата буржоазия или от аристокрацията. Част от тях започват от най-ниското стъпало в служебната йерархия, но поради наследствената си обвързаност с дипломатическата кариера успяват да достигнат до най-високия пост на министър (пълномощен министър), като в редица случаи оглавяват важни мисии във столиците на Великите сили. Владееят най-често френски език, на който са изпращани официални документи или информация от турските вестници, списвани на френски.

В настоящата статия вниманието се спира само на двама дипломати, стояли начело на испанската легация в Константинопол във важни за българите и България исторически моменти. Същевременно за тях открихме и повече

информация. Това са Хосе Антонио Агилар и Аугусто Конте. Те изпращат подробни доклади, засягащи пряко както испанските интереси в Светите места на Изтока, така и подвластните на Османската империя народи, каквито са българите. Те вземат отношение както към балканските проблеми, така и към българския въпрос – църковен и политически.

За Хосе Антонио Агилар в книгата на Пабло Асуеро няма достатъчно данни. Като основен източник той използва най-вече историографски изследвания и периодичен печат, от която база е изградено почти цялото му изследване. Антонио Агилар е роден в Португалия през 1823 г., а в Истанбул е в периода 1868 – 1873 г. Неговият ранг е шарже д'афер, но изпълнява функциите на посланик. Това е време на катаклизми, съвпадащо с възкачването на испанския трон на Амадей Савойски I (1870 – 1873) и обявяването на републиката. По-късно е дипломатически представител в Холандия при крал Вилхелм III (1849 – 1890) с ранг на пълномощен министър. Член е на Конгреса в продължение на дълги години като представител на Малага.

Основните проблеми, върху които се спира Агилар в своята дипломатическа кореспонденция от Константинопол, са свързани с църковния въпрос. На тази тема през трите години, през които е в османската столица, той изпраща около петнадесет доклада. В тях обстойно изяснява политиката на Високата порта, на Патриаршията, исканията на българските духовници и постигнатите резултати. Според него основните причини за надигането на българите по църковния въпрос се коренят в поведението на гръцкото духовенство и вихрещата се корупция. Проследява изгонването на гръцките духовници в редица градове като София, Ортакой в Константинопол и др. На второ място, но не по важност, той посочва политиката на Патриаршията и позицията на самия патриарх, посочен като привърженик и инструмент на руската политика. Разгърналото се църковно движение води до спадане авторитета на Патриаршията и на патриарха, а решаването на църковния въпрос е удар срещу нея. На трето място, той проследява поведението на Великите сили и основно на Русия, която е за единството на християните и подкрепя Патриаршията; водената от царското правителство активна пропаганда в Дунавските княжества; подтикването на българите да емигрират към Крим. Очертана е и политиката на Османската империя по църковния въпрос, който Агилар ясно вижда като политическа борбата на българите – за признаване на правата им като нация в съответствие с обещаните реформи. Същевременно той акцентира на стремежа на официалната власт към разделение сред православните християни, за да се отслаби тяхното желание за независимост в Гърция или за национално освобождение на българите. В предишни доклади на испански дипломати от предходния период, но и сега, ясно е показана причината, довела до отстъпчивостта на Високата порта по църковния въпрос, чиито корени са в революционното надигане от 1868 г. Може да се каже, че Агилар е дипло-

матът, показал най-голяма симпатия към борбата на българите за политическо освобождение (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, pp. 150 – 164).

В турбулентните години на Източната криза за Балканите между 1875 – 1878 г. начело на дипломатическата мисия в Константинопол е Аугусто Конте Лердо де Техада (1823 – 1902). Баща му е французин, но както сам казвал, по душа испанец, а майката е от стар испански аристократичен род. Аугусто Конте завършва право и започва кариерата си в Лисабон през януари 1844 г., като извънплатно дипломатическо аташе без заплащане. Впоследствие той постига изключителни успехи в своето развитие. Дипломат от кариерата, той е представител на Испания в Мексико, в различни италиански градове до обединението на Италия; седем години е в Лондон. По време на революционните сътресения се оттегля от дипломатическа служба и е в семейния дом във Флоренция. Пълномощен министър е в Константинопол, а впоследствие го виждаме във Виена, където е неговото последно назначение до 1886 г. Оставен на разположение, той се пенсионира през 1892 г. Автор е на книгата „Спомени на един дипломат“ в три тома, издадени през 1901 – 1903 г. В последния том се спира на престоя си в турската столица (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, p. 164).

По време на Източната криза Аугусто Конте е начело на Легацията в Константинопол и донесенията му до краля и държавния секретар са подробни. Трябва да отбележим, че назначението му се дължи на Емилио Кастелар – една забележителна фигура от испанската история, свързана с републиканските идеи. Емилио Кастелар (1832 – 1899) е испански републикански политик, президент на Първата република⁵. Той е близък приятел на Виктор Юго и след възстановяването на Монархията за известен период е в Париж. Впоследствие отново се включва активно в политическия живот. Кастелар е автор на книгата „Източният въпрос“, завършена през август 1876 г., в нея той дава висока оценка за въстанието на българите⁶. Основната причина за избухването му вижда в безчинствата на официалната власт. С въстанието значимостта на българския въпрос нараства, според него поставен наравно с проблемите на Босна и Херцеговина, Черна гора и Сърбия. Някои автори виждат в позициите му влиянието на Аугусто Конте и дори използване на негови оценки за процесите на промяна в Ориента.

В няколко посоки е потокът от информация, който върви от легацията в Константинопол към Мадрид. На първо място, Аугусто Конте обръща сериозно внимание на избухналото въстание в Босна и Херцеговина с подробни сведения за бойните действия, силите на въстаниците и на турската армия. Оценява, че тези действия ще се отразят, без съмнение, и на другите балкански народи – българи, албанци, както и на гърците от Тесалия. През октомври 1875 г. той се спира на вълненията в Шумен и Филипопол/Пловдив, организирани, както той обобщава, „от свещеници и учители с цел да се вдигне въстание“ (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, pp. 164 – 172).

Аугусто Конте съобщава за Априлското въстание от пролетта на 1876 г.,

което е „симптом за недъзите, от които страда империята“. Испанският дипломат отчита трудностите, пред които са изправени българите в своята борба, като териториалната близост на земите им до столицата, добрата комуникация и подготвеността на турската армия, въпреки финансовите проблеми и сътресения в страната. В няколко доклада, посветени на въстанието, той обръща сериозно внимание на позицията на Великите сили и тяхната заинтересованост за и против даване на самостоятелност на българите. Според него ясно се очертава идеята за намеса във вътрешните работи на Турция и едно бъдещо решение на българския въпрос. Според В. Николов, Конте е настроен подозрително към руската политика на Балканите и към българските освободителни стремежи (Nikolov 2005, р. 77). Това личи особено ясно от доклад, в който той информира за свалянето на Абдул Азис и заместването му с Мурад V. Според него по този начин се слага край на руското влияние в османската столица. Приветства поставянето на Савфет паша начело на Външното министерство и дава висока оценка за него: „Той е човек европейец, образован, който се опира на западните Велики сили; патриот е и не особен приятел на Русия. Неговият избор ще бъде благоприятен за умерена, но реформаторска политика“ (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, pp. 172 – 187).

Другият акцент в донесенията на Аугусто Конте без съмнение е Руско-турската война 1877 – 1878 г. Почти всеки ден към Мадрид са изпращани сведения, включително и шифровани доклади за бойните действия. И макар често да изразява съмнения в руските военни възможности, предвижданията на дипломата не се реализират. Определено симпатията му е на турска страна, което на моменти личи от язвителния тон по отношение на руската политика на Балканите и резултатите от водените бойни действия. Така например за боевете на Шипка през септември 1877 г. се съобщава, че Сюлейман е господар на положението. Подобен подход наблюдаваме и при докладите, които дават сведения за обсадата на Плевен. До последния момент, дори след падането на града в началото на януари 1878 г., Конте съобщава, че все още в столицата не е направено официално изявление за съдбата на Плевен и Осман паша. Всъщност в оценките си Аугусто Конте понякога си противоречи с всеки следващ доклад, като оптимизмът полека лека спада (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, pp. 194 – 211).

Изключително важен въпрос, който присъства в докладите на Аугусто Конте, е сключването на примирието, Сан-Стефанския предварителен и Берлинския договор. Тук донякъде той разчита на колегите си от мисиите в Берлин и Петербург, както и на конкретното поведение на турското правителство в Константинопол. Отразява нежеланието на османските власти да отстъпят важни крепости, както и да се дадат Тесалия и части от Епир на гърците. Последното според него, както и предаването на територии на Австро-Унгария, е временно, а по отношение на Гърция – „с нищо незаслужена безплатна облага“. По въпроса за България, той споделя, че „в действителност тя също

се откъсва от Турция, ще запази известна връзка на съюз с нея, тъй като ще признае суверенитета на султана и ще му плаща данък...“. Самият договор се оценява като победа на Англия, „която се показва решителна да сложи известни граници пред амбициите на Русия и това означава много за Турция“ (Tabakova, Manolova-Nikolova 2015, pp. 212 – 216).

Заключение

Чрез своите систематично изпращани документи, писма и доклади испанските дипломати показват различни гледни точки към събитията от XVIII и XIX в. на Балканите. В някои случаи те остават неутрални наблюдатели, в други поддържат официалната политика на османците, в трети симпатизират на католическите общности и на националноосвободителните движения сред българите и балканските народи. Прочитът и анализът на разнообразната дипломатическа кореспонденция разчупват традиционно очакваните черно-бели, само одобрителни или само отрицателни оценки на драматичните промени в тази част на Европа, времето, когато България отново се връща на европейската политическа карта, за да се доказва и намира своето място в нея. Това е заключението, което ни стимулира да продължим работата върху испанските дипломатически документи с оглед тяхното превеждане, публикуване и въвеждане в научно обращение.

Благодарности и финансиране

Работата на проф. Надя Манолова-Николова от 1 до 10 юни 2023 г. в Националния исторически архив в Мадрид е финансирана по проект SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01, Пълномощно № 70-56-1 от 5.01.2023 г. № 70-123-728/17.08.2023. със заповед за командировка № РД-23-554 от 5.05.2023 г. Изготвянето на настоящата статия е изпълнение на поетите задължения по проекта.

БЕЛЕЖКИ

1. Необходимо е да се поясни, че важният за нас архив на Министерството на външните работи, ЕС и сътрудничеството вече е част от Националния исторически архив в Мадрид.
2. ДОНЯ МОРИКОНЕ. МАЙ 1792 г. *Писма до легацията в Константинопол*. Писма. In: M^o Exteriores – H, Legajo 3444-001, 3444-002. At: AHN.
3. Дипломатически вестн. In: Calendario anual 1806, p. 71; Calendario anual 1807, p. 68; Calendario anual 1808, p. 69.
4. ХУАН ДЕ БУЛИНИ. 1 ноември 1786 г. *Писмо до граф Флоридабланка*. Писмо. In: M^o Exteriores – H, Legajo 4723, At: AHN.

5. ЕМИЛИО КАСТЕЛАР Emilio Castelar – Wikipedia [Посетен на 22.12.2024].
6. La Cuestión de Oriente, 1876. Madrid: La Ilustración Española y Americana. <https://bibliotecafloridablanca.um.es/bibliotecafloridablanca/handle/11169/8307> [Посетен на 20.12.2024].

Архивни източници

AHN – Archivo Histórico Nacional – Национален исторически архив
Calendario annual – Годишен календар

ЛИТЕРАТУРА

- МАНОЛОВА-НИКОЛОВА, Н., 2015. Испански документи за Софийско-Пловдивската католическа епархия в края на XVIII в. В: ТАБАКОВА, К., МАНОЛОВА-НИКОЛОВА, Н., *Испания, Балканите и българите XVIII – XIX в.*, с. 230 – 240. София: УИ „Св. Климент Охридски“. ISBN 978-954-07-4041-6.
- НИКОЛОВ, В., 2005. *Българи и испанци; Búlgaros y españoles*. София: Тангра ТаНакРа. ISBN 954-994-27-67.
- ТАБАКОВА, К., МАНОЛОВА-НИКОЛОВА, Н., 2015. *Испания, Балканите и българите XVIII – XIX в.* София: УИ „Св. Климент Охридски“. ISBN 978-954-07-4041-6.
- ASUERO, P. M., 2016. *Representantes españoles en la Legación española en Estambul 1833 – 1930*. Editorial Académica Española.
- HERNÁNDEZ, S. P., 2012. De la infidelidad a la Amistad. Las relaciones hispano-otomanos en el s. XVIII. Estudio de una diplomacia mediterránea en transición. *Librosdelacorte*. Es. no 5, año 5, otoño-invierno, pp. 60 – 92, 82 – 86. <https://doi.org/10.15366/ldc2012.4.5.004>.
- VILAR, J. B., 2007. Aproximación a las relaciones internacionales de España (1834 – 1874). *Historia Contemporánea*, no. 34, p. 7 – 42. <https://doi.org/10.1387/hc.4135>.

Acknowledgements and funding

The work of Prof. Nadya Manolova-Nikolova from June 1 to 10, 2023, at the National Historical Archive in Madrid, was funded by the SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01 project, AUTHORIZATION No. 70-56-1 dated 01/05/2023 No. 70-123-728/08/17/2023. with mission order No. RD-23-554 dated 05/05/2023. The preparation of this article fulfills the obligations assumed under the project.

REFERENCES

- ASUERO, P. M., 2016. *Representantes españoles en la Legación española en Estambul 1833 – 1930*. Editorial Académica Española.
- HERNÁNDEZ, S. P., 2012. De la infidelidad a la Amistad. Las relaciones hispano-otomanos en el s. XVIII. Estudio de una diplomacia mediterránea en transición. – *Librosdelacorte*. Es. no 5, año 5, otoño-invierno, pp. 60–92, 82 – 86. <https://doi.org/10.15366/ldc2012.4.5.004>.
- MANOLOVA-NIKOLOVA, N., 2015. Ispanski dokumenti za Sofiisko-Plobdivskata katolicheska eparhiya v kraya na XVIII vek. In: TABAKOVA, K. MANOLOVA-NIKOLOVA, N. *Ispania, Balkanite i balgarite XVIII – XIX vek*. pp. 230 – 240. Sofia: Kliment Ohridski. ISBN 978-954-07-4041-6.
- NIKOLOV, V., 2005. *Balgari i isphantzi; Búlgaros y españoles*. Sofia: Tangra TaHakRa. ISBN 954-994-27-67.
- TABAKOVA, K.; MANOLOVA-NIKOLOVA, N., 2015. *Ispania, Balkanite i balgarite XVIII – XIX vek*. Sofia: Kliment Ohridski. ISBN 978-954-07-4041-6.
- VILAR, J. B., 2007. Aproximación a las relaciones internacionales de España (1834 – 1874). *Historia Contemporánea*, no. 34, pp. 7 – 42. DOI <https://doi.org/10.1387/hc.4135>.

SPANISH DIPLOMATS ON THE HISTORY OF THE BALKANS AND THE BULGARIANS 18TH – 19TH CENTURIES

✉ **Prof. Krasimira Tabakova**
✉ **Prof. Nadya Manolova-Nikolova**
ORCID iD: 0000-0001-9203-1864
Faculty of History
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Sofia, Bulgaria
E-mail: tabakovak@gmail.com
manolova@uni-sofia.bg